

En vintersaga

av William Shakespeare

Johan Holmberg / Framsida: Johan Holmberg, Karin de Frumerie

Karin de Frumerie, Johan Holmberg, Yngve Dahlberg

OM NÅGRA NEUROTISKA MEKANISMER VID SVARTSJUKA, PARANOIA OCH HOMOSEXUALITET

Svartsjuka tillhör de affektillstånd som man i likhet med sorg får beteckna som normala. Där den förefaller saknas i en människas karaktär och beteende är slutsatsen berättigad att den underkastats en stark bortträngning och därför spelar en desto och större roll i det omedvetna själslivet. De fall av abnormt förstärkt svartsjuka som analysen ställs inför visar sig vara treskiktade. De tre skikten eller stadierna av svartsjuka förtjänar benämningarna: 1. den konkurrerande eller normala, 2. den projicerade och 3. den som präglas av vanföreställning.

Om den normala svartsjukan är ur analytisk synvinkel inte mycket att säga. Det är lätt att se att den i huvudsak är sammansatt av sorg, den smärta som är förknippad med det kärleksobjekt som tros förlorat, och den narcissistiska kränkningen i den mån denna låter sig särskiljas från det övriga samt dessutom av fientliga känslor gentemot den föredragne rivalen och ett större eller mindre bidrag av självkritik som vill göra det egna jaget ansvarigt för kärleksförlusten. Denna svartsjuka är, även om vi kallar den normal, ingalunda alltigenom rationell, dvs. framsprungen ur aktuella relationer, proportionell mot de verkliga förhållandena eller restlöst behärskad av det medvetna jaget, ty den har djupa rötter i det omedvetna, den barnsliga affektivitetens tidigaste impulser fortlever i den och den stammar ur den första sexualperiodens oedipus- eller syskonkomplex. Det är under alla förhållanden anmärkningsvärt att den av vissa personer upplevs bisexuellt, dvs. en man känner inte bara smärta för den älskade kvinnans skull och hat mot den manlige rivalen, utan också sorg för den omedvetet älskade mannens skull och hat mot kvinnan som rival; och de sistnämnda känslorna ökar intensiteten i svartsjukan. Jag känner också till en man som led mycket svårt av sina svartsjukesanfälligheter och som enligt egen utsago drabbades av de djupaste kval, då han medvetet försatte sig i den otrogna hustruns ställe. Den känsla av hjälplöshet han då förnam, de bilder han fann för sitt tillstånd, som om han likt Prometheus utlämnats till gamföda eller kastats bunden i ett ormbö, hänförde han själv till intryck från flera homosexuella övergrepp han utsatts för som pojke.

Det andra skiktets svartsjuka eller den projicerade svartsjukan härrör hos mannen liksom hos kvinnan antingen ur den otrohet man själv gjort sig skyldig till i livet eller från impulser till otrohet som fallit offer för bortträngning. Det är en alldaglig erfarenhet att troheten, i synnerhet den som krävs i äktenskapet, bara kan upprätthållas gentemot ständiga frestelser. Den som förnekar dessa hos sig själv förnimmer ändå deras tryck så starkt att han gärna tar en omedveten mekanism i anspråk för att få lättnad. En sådan lättnad, ja, ett frikännande från det egna samvetet, uppnår han, om han projicerar de egna impulserna till otrohet på den andra parten som han är skyldig trohet. Detta starka motiv kan sedan begagna sig av det varseblivningsmaterial som förråder likartade omedvetna impulser hos partnern och rättfärdigas genom övervägandet att han eller hon sannolikt inte heller är mycket bättre än man själv.

De sociala konventionerna har på ett klokt sätt tagit hänsyn till detta generella sakförhållande genom att tillerkänna den gifta kvinnans behagsjuka och den äkta mannens erövringslystnad ett visst spelrum i förhoppningen att därigenom ge den oavvisliga böjelsen för otrohet en säkerhetsventil och oskadliggöra den. Konventionen slår fast att ingen av parterna får ställa motparten till svars för dessa små steg i riktning mot otrohet, och följden blir mestadels att det begär som väckts av det främmande objektet finner tillfredsställelse i ett säkert återvändande till trohet mot det egna objektet. Men den svartsjuka vill inte erkänna denna konventionella tolerans och tror inte att det är möjligt att hejda sig eller vända om på den en gång inslagna vägen eller att "flirten" i sällskapslivet också kan vara en försäkring mot verklig otrohet. Vid behandlingen av en sådan svartsjuk person måste man undvika att bestrida det material på vilket han stöder sig; man kan bara försöka förmå honom att betrakta saken i ett annat ljus.

ur **Neuros och psykos. Småskrifter** av Sigmund Freud

Översättning: Eva Backelin, Natur & Kultur

F.
FOLKTEATERN
GÖTEBORG

Yngve Dahlberg

Malin Morgan

Yngve Dahlberg

Johan Holmberg, Karin de Frumerie

Karin de Frumerie, Johan Holmberg

EN VINTERSAGA av WILLIAM SHAKESPEARE

Bearbetning **KAREN-MARIA BILLE, KATRINE WIEDEMANN**
 Översättning **MAGNUS LINDMAN**

Regi **DENNIS SANDIN**
 Rumsligt grundkoncept **CHARLOTTA NYLUND, CARINA PERSSON**
 Scenografi och kostymdesign **CHARLOTTA NYLUND**
 Ljusdesign **CARINA PERSSON**
 Mask- och perukdesign **SUSANNE ÅBERG**
 Kompositör **MIKAEL SVANEVIK**
 Dramaturg **MAGNUS LINDMAN**

Polixenes, Hovman **YNGVE DAHLBERG**
 Hermione, Tiden **KARIN DE FRUMERIE**
 Leontes **JOHAN HOLMBERG**
 Camillo, Paulina **MALIN MORGAN**

Inspicient **VERONICA BERG**
 Scenmästare **LOUISE BAGGE, MOA VILTOK**
 Belysningsmästare **KARIN FREDHOLM, FREDRIK GANNBY**
 Ljudtekniker **EMELIE ODELBERG**
 Sufflör **ELVIRA FERM, SANNA HULTMAN**
 Kostymmästare **KARIN HÖEG, MAGDALENA NILSSON**
 Biträdande kostymmästare **SARA HENRIKSSON**
 Kostymservice **ALEXANDRA JANSSON**
 Kostym- och masktekniker **ADAM HÖGBLOM**
 Rekvizitör **ULRIKA BRATTBERG**
 Konstruktör **HANNES HANSSON**
 Snickare **JONATHAN LARSSON, STAFFAN LISSBRANT**
 Dekormålare **HÅKAN DAHLÉN**
 Smed **MAGNUS LINDE**
 Patinerare **LOTTA RUDMAN**
 Modist **ANNA-LENA JOHANSSON**

Producent **MATHILDA ADOLFSSON NÄSLUND**
 Teknisk chef **ALF ALGESTAM**
 Kommunikationschef **LINDA ISAKSSON**
 Kommunikatörer **KLARA FULGENTIUSSON EJEBY, KAROLINA LINDBLAD, ANNA RAN HANSEN, PIA SANDEGREN**

Publikstrateg **MONIKA WADE**
 Försäljnings- och foajévärdsamordnare **MARIANNE FRID**
 Föreställningsfotograf **MATS BÄCKER**

Konstnärlig ledare **FRIDA RÖHL**
 VD och ansvarig utgivare **LOTTA LEKVALL**

Förlag **Nordiska ApS**
 Tack till **Pelle Halvarsson, inspelad cello Freja Berg Hogg, inspelad barnröst Kungliga Operan All övrig personal på Folkteatern**

Premiär **1 december 2018**
 Stora Scenen, Folkteatern

FOLKTEATERN GÖTEBORG
 Olof Palmes Plats 031-60 75 75
 www.folkteatern.se
 @folkteaterngbg

Med stöd från **VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN**

Shakespeares *En vintersaga* skrevs antagligen runt 1610. Den brukar anses som en problematisk pjäs. Inte bara blandar den tragedi och komedi, den pendlar också mellan psykologisk realism och fantasifullt sagoberättande. *En vintersaga* har därför värderats olika genom tiderna. Den åtnjöt till en början en viss popularitet, men blev senare föremål för nedsättande omdömen. Poeten John Dryden ansåg 1672 att den var "baserad på ologiskheter, eller i alla fall så illa skriven att komedin inte får oss att skratta och tragedin inte får oss att bli berörda". Det var dock just de här kontrasterna som gjorde att *En vintersaga* kom att få en renässans på nittonhundratalet. Av denna bångstyriga femaktare behöll Karen-Maria Bille och Katrine Wiedemann i sin bearbetning från 2017 ca 40% som resulterade i ett komprimerat kammerspel i tretton scener. Det är den bearbetningen vi spelar här.

LIVSTID OCH VÄRLDSTID

Själens förmåga att via minnet spänna upp en tidsrymd är knuten till den inre tiden och möjliggör varseblivningen av den yttre tiden. Denna iakttagelse genom introspektion, enligt vilken vi inte erfar tidpunkter utan tidsrymder, har sedan dess bekräftats från olika håll. Den som nu upplevda nutiden är, skriver William James, "ingen knivsegg utan en sadelform med en viss specifik bredd, på vilken vi sitter och varifrån vi åt två håll blickar in i tiden". På liknande sätt har Husserl fenomenologiskt analyserat upplevelsen av närvaro som en kombination av protention och retention: Den enda anledningen till att tiden för oss inte sönderfaller i tidpunkter och att vi upplever den som ett successivt kontinuum är att det förgångna ännu är närvarande i det givna ögonblicket (retention) och man samtidigt förväntansfullt dras till det framtida (protention). Hjärnforskaren Ernst Pöppel har slutligen mätt upp detta nutidsfönster i varseblivningen: den tidsrymd som medvetandet dragit samman till nuet är tre sekunder lång.

Denna tidsrymd kan för övrigt vara kortare eller längre hos andra levande varelser, upptäckte biologen Jakob von Uexküll mot slutet av 1800-talet.

Malin Morgan, Karin de Frumerie

Det är stimulerande att tänka sig hur världen ter sig för en varelse med betydligt kortare eller längre nutidsrymd. Den skulle röra sig i slow motion eller i fast motion. I det senare fallet skulle dag och natt snabbt växla, man skulle se träden växa och solen rusa fram över himlen. I det förra fallet, låt säga med en nutidsrymd som bara är en hundradel av vår, skulle en avlossad kula nästan sväva orörlig i luften.

Men oavsett hur lång nutidsrymden är måste den just vara en tidsrymd och inte bara en punkt, för annars vore det omöjligt att varsebli tiden. Det är mycket viktigt att hålla fast vid dessa fenomenologiska insikter som riskerar att bli undanträngda av de moderna naturvetenskaperna, i synnerhet fysiken. Man får inte glömma att ett tänkande som bara räknar med tidpunkter helt måste ta miste på tiden som erfarbart kontinuum. På samma sätt som en linje inte är summan av punkterna, av det enkla skälet att en punkt inte har någon utsträckning och att man aldrig kan komma till utsträckning från avsaknad av utsträckning, är tidens kontinuum inte en summa av tidpunkter, av det enkla skälet att en tidpunkt är utan varaktighet och att man kan lägga samman hur många tidpunkter som helst och ändå inte

få någon varaktighet. - Efter denna exkurs om räkning med tidpunkter som ett försök att få det tidsliga med tiden att försvinna, går vi tillbaka till den upplevda tiden.

Först när varseblivningen av nutiden i kanterna övergår i å ena sidan fasthållande erinran och å andra sidan intentionell förväntan uppstår rörelse i tid och blir tiden över huvud taget erfarbar som sådan. Tidsdimensionerna öppnas inte genom fixering av tidpunkter utan av upplevelsen av tiden som ett sådant förlidande. De finns, som sagt, endast för en tidsmedveten iakttagare. Och därför gäller att människan inte bara finns i tiden i likhet med allt annat, utan hon *timar* tiden, som Heidegger så träffande säger. Stenar, växter och de flesta djur finns däremot bara i tiden utan att tima den i denna mening.

ur Tid. Vad den gör med oss och vi med den av Rüdiger Safranski
 Översättning: Joachim Retzlaff, Daidalos